

Nr 33

Utlåtande i anledning av motioner om förbud mot utsläppande i vissa fall av avloppsvatten i Vättern.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 299 av herr *Ottosson* och II: 371 av herr *Lothigius* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj: t måtte anhålla om att Kungl. Maj: t utfärda förbud mot användande av Vättern som recipient för nyanlagda avloppsledningar såvida inte avloppsvattnet först genom närsaltreduktion blivit föremål för tillfredsställande rening.

Motionärerna anför att det är nödvändigt att redan på nuvarande stadium skydda vissa vattenområden som kommer att vara av avgörande betydelse för den framtida dricksvattenförsörjningen.

Det bästa exemplet på en sjö med sådan betydelse är Vättern. Genom den ökade industrialiseringen och kanske framför allt samhällenas användande av centrala avloppsledningar har Vättern under de senaste årtiondena fått motta så stora mängder grovt förorenat avfallsvatten, att det i dag finns tecken som tyder på att sjön inom en snar framtid kommer att gå samma öde till mötes som de flesta vattendrag i Europa.

Problemet har tidigare observerats och en kommitté för Vätterns vattenvård har bildats med uppgift att vara huvudman för en del undersökningar, som nu i det närmaste är färdiga. Dessa utredningar visar att snabba åtgärder är nödvändiga.

Vättern förser i dag ett stort antal av städerna i Västergötland, Östergötland och Småland med vatten och beräknas inom en nära framtid även förse en stor del av de skånska städerna. Under den närmaste tioårsperioden beräknas minst 700 000 människor vara beroende av Vättern för sin vattenförsörjning. Till detta kommer det värde som Vättern har som fritidssjö med dess stora möjligheter till bad och fiske. Det har visats att de gamla lekplatserna för fisk i Vättern nu är på väg att spolieras. Omedelbara kraftfulla åtgärder för Vättern skulle komma att utgöra ett föredöme för andra sjöars behandling och skulle också tjäna rent vetenskapliga syften.

En vattenvårdsplan för Vättern kommer att vara klar först omkring 1969—1970, och det torde sedan dröja in på 1970-talet innan man kan börja genomföra den. Man vet emellertid redan nu vilka som är de mest angelägna åtgärderna. Man bör enligt motionärerna med omedelbar verkan införa förbud mot nya utsläpp av förorenat vatten i Vättern. Vidare bör *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 11 saml. Nr 33*

man genom vidgad avdragsrätt för reningsanläggningar stimulera de industrier som nu använder Vättern som recipient till skyndsamma åtgärder i vattenvårdande syfte.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 371.

Utskottet har inhämtat yttrande från statens naturvårdsverk och har begett kommittén för Vätterns vattenvård och Sveriges industriförbund tillfälle att yttra sig.

Naturvårdsverket anför, att Vättern med största sannolikhet kommer att få avgörande betydelse för dricksvattenförsörjningen i Mellan- och Sydsvrige. Sjön har även stort värde ur fiskesynpunkt. Från dessa och andra allmänna naturvårdssynpunkter har Vättern ett påtagligt skyddsvärde.

Ingående undersökningar av Vättern, i vilka även de centrala vattenvårdsmyndigheterna tagit en aktiv och omfattande del, har visat att tillståndet i sjön i stort sett är gott men att vissa lokalområden är påtagligt förorenade. Mest påfallande är påverkan från Jönköping-Huskvarnaområdet. Denna påverkan ger sig framför allt till känna genom en ökad och delvis i förhållande till naturtillståndet förändrad produktion av plankton m. m. Man har beräknat att omkring 80 % av den gödslande effekten på sjön genom utsläpp av avloppsvatten måste tillskrivas Jönköping och Huskvarna.

Statens naturvårdsverk och tidigare statens vatteninspektion har sedan lång tid uppmärksammat de av motionärerna påtalade omständigheterna och vid handläggningen av vattenvårdsärenden, avseende såväl åtgärder mot vattenförorenning som planeringsfrågor, beaktat Vätterns stora skyddsvärde. Sålunda har bl. a. förordats reduktion av närsalter i vart fall för de större tätorterna. Sådan reduktion är också i viss utsträckning förberedd. Det är emellertid nödvändigt att härvid bl. a. beakta de tekniska förutsättningarna. Vidare har tillsynsmyndigheten inte utan vidare godtagit förläggning eller utvidgning av vattenförorenande industri med Vättern som recipient.

Beträffande det föreslagna villkorsbundna förbudet mot användande av Vättern som recipient får naturvårdsverket hänvisa till bestämmelserna i 8 kap. 23 § vattenlagen. Vad som där stadgas torde i tillämpliga delar täcka det av motionärerna framförda önskemålet och anledning till särbestämelse torde därför för dagen inte föreligga. Naturvårdsverket vill även fästa uppmärksamheten på att utredningar om lämpliga metoder för närsaltreduktion pågår och att verket i samband härmed successivt kommer att verka för att kraven på närsaltreduktion skärpes.

Mot bakgrund av det anförda saknas enligt verkets mening anledning att från riksdagens sida vidta särskilda åtgärder i anledning av motionerna.

Kommittén för Vätterns vattenvård anför:

Kommittén för Vätterns vattenvård har under åren 1966—1967 utfört undersökningar i Vättern, vilka bl. a. syftat till att klarlägga närsaltsituationen i sjön. Av undersökningarna framgår att halten närsalter och det biologiska livet ökat jämfört med förhållandena på 1930-talet. Möjligheter

finns dock att genom fosforreduktion vid de kommunala avloppsreningsverken förbättra förhållandena i Vättern. I motionerna föreslaget förbud mot utsläpp från nya anläggningar utan föregående fosforreduktion synes tveksamt. I första hand bör för de befintliga stora utsläppen särskilt i södra delen av sjön närsaltreduktion ordnas. Principförslag till närsaltreduktion har genom kommitténs försorg upprättats för samtliga större reningsverk vid Vättern. Anläggningskostnaden vid 90 %-reduktion beräknas för dessa uppgå till totalt 12—15 miljoner kronor. Statens naturvårdsverks förslag till ändrade bestämmelser för statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar synes innebära möjligheter till 50 % statsbidrag för dessa anläggningar. Kommittén finner det angeläget att av bidragsmedlen 6—7,5 miljoner kronor anvisas för närsaltreduktion vid Vättern under perioden 1969—1970.

Sveriges industriförbund ansluter sig till de synpunkter som anförts i ett samtidigt överlämnat yttrande av *Sveriges kemiska industrikontor*, i vilket anføres:

Kemikontoret vitsordar Vätterns stora betydelse för dricksvattenförsörjningen i sydligare Sverige men ifrågasätter om situationen är så hotande som motionerna ger vid handen. Åren 1966 och 1967 företagna undersökningar synes närmast visa, att förekommande föroreningar är lokalt avgränsade — främst till den södra och nordligaste delen av sjön — medan huvudmassan av Vätterns vatten är av tillfredsställande och rent av hög kvalitet.

Den genomsnittliga fosforbelastningen i Vättern per km² utgjorde sålunda vid en undersökning i augusti 1967 1 kg — att jämföra med 8 kg för Mälaren och drygt 3 kg för Hjälmarens. I den svårast belastade södra delen var motsvarande siffra densamma som genomsnittsvärdet för Mälaren. Andra undersökningar visar, att växtplanktonvolymen i sjön är låg — lägre än volymerna i Mälarens och Hjälmarens minst förorenade lokaler. Den allt övervägande delen av Vättern torde i själva verket närmast ha renvattenkaraktär — om än i närheten av vissa större samhällen en mer eller mindre tydlig eutrofiering förmärkes; endast i nordligaste och sydligaste delen av sjön torde någon i sammanhanget nämnvärd förorening kunna påvisas. Under dessa omständigheter förefaller det av motionärerna framförda yrkandet om förbud något överdrivet.

Härtill kommer, att ett förbud mot nya närsaltsutsläpp sannolikt skulle få en ringa inverkan på det totala närsaltstillskottet i Vättern. Den allt övervägande delen av närsalterna torde under alla omständigheter emanera från redan befintliga avloppsledningarna — som t. ex. i den hårdast belastade södra delen av sjön, där närsaltsöverskottet torde kunna tillskrivas utsläpp från Jönköping/Huskvarna-området. Här skulle det ifrågasatta förbudet knappast få någon effekt.

De framförda invändningarna gäller bara den föreslagna formen för åtgärder. Organisationen har städse hävdad, att den ökande belastningen i många recipienter gör att närsaltsföroreningsproblemet snarast måste angripas. Som motionärerna framhållit måste detta ske på avloppsreningsidan. Här har under senare år metoder och produkter för kemisk fällning

utvecklats som till rimliga kostnader — såväl på investerings- som driftsidan — möjliggör en så gott som fullständig fosfatelimination i reningsverken. Enligt Kemikontorets mening bör det härigenom vara möjligt att uppnå en radikal förbättring av fosfatföroreningssituationen. Det är därför angeläget att kommunerna inrättar närsaltreduktion i befintliga och framtida reningsverk och att åtgärder, som främjar detta, vidtages från statsmakternas — närmast naturvårdsverkets sida. Verket strävar också efter att — med stöd av gällande vattenlagstiftning — tillse att en dylik förbättring åstadkommes.

Utskottet

I motionerna föreslås förbud mot användande av Vättern som recipient för nyanlagda avlopp utan närsaltreduktion av avloppsvattnet.

Undersökningar har visat att vissa lokalområden, särskilt i Vätterns södra delar, är påtagligt förorenade. Vattnets långa omloppstid medför att inträdda föroreningar länge blir bestående.

Enligt gällande bestämmelser i 8 kap. vattenlagen får utsläpp av kloakvatten i regel inte ske utan att vattnet undergått åtminstone låggradig rening, s. k. slamavskiljning. Vid prövning av vattendomstol av villkoren för att utsläppa kloakvatten från större samhällen och städer föreskrivs numera i regel att vattnet skall undergå höggradig, biologisk rening. Viss försöksverksamhet pågår med ytterligare rening av kloakvatten, omfattande även närsaltreduktion.

För utsläpp av industriellt avloppsvatten fordras enligt 8 kap. vattenlagen tillstånd av vattendomstol, varvid gäller att avledande ej får ske på sådant sätt att genom förorening av vattenområde uppkommer olägenhet av någon betydelse, med mindre föroreningens förebyggande prövas kräva åtgärder, som ej skäligen kan fordras.

Statsbidrag utgår till kommuner m. fl. för att förse bebyggelseområden, som tagits i anspråk före den 1 juli 1959, med vatten- och avloppsanläggningar. Årets riksdag har emellertid godkänt förslag i proposition nr 37 år 1968 om ändring av bidragsbestämmelserna i syfte att stimulera kommunerna att bygga effektivare reningsverk på så sätt, att stödet helt inriktas på att främja byggande av avloppsreningsverk med långt gående rening. Bidrag avses även kunna utgå till kostnaderna för restaurering av förorenade vattenområden.

Riksdagen har samtidigt avslagit motionsyrkanden om åtgärder mot föroreningen av Vättern, syftande till möjlighet till särskilda statliga lån till kommuner och industriella företag, som använder Vättern som recipient, för att de skall stimuleras att anlägga reningsverk för närsaltreduktion. Jordbruksutskottet har härvid i sitt utlåtande nr 19/1968 bl. a. erinrat om

att möjligheterna till förmånligare avskrivningstider för industrins vatten-vårdsinvesteringar utreds av företagsskatteutredningen.

Naturvårdsverket har i januari 1968 ingivit en framställning till justitiedepartementet angående en översyn av 8 kap. vattenlagen m. m. Häri föreslås bl. a. att kloakutsläpp från större tätortsbebyggelse i likhet med vad som gäller för utsläpp av avloppsvatten från vissa industriföretag blir koncessionspliktiga. Vidare föreslås bl. a. en skärpning i fråga om reningsåtgärder avseende industriellt avloppsvatten.

Naturvårdsverket har vidare på uppdrag av justitiedepartementet utarbetat förslag rörande tillståndsprövningen i immissions- och vattenföroreningsärenden, vilket överarbetas inom departementet.

Med tanke både på Vätterns betydelse för vattenförsörjningen och dess skönhetsvärden och särprägel finner allmänna beredningsutskottet det vara synnerligen angeläget att föroreningar av sjön effektivt motverkas. Utskottet har med tillfredsställelse erfarit, att höggradiga reningsverk nyligen tagits i bruk i Jönköping och i Huskvarna. Utskottet bedömer det vara av största vikt, att denna utveckling fullföljes genom att befintliga anläggningar utbyggs och nya anläggningar projekteras för närsaltreduktion. Som framgår av naturvårdsverkets yttrande pågår utredningar om lämpliga metoder för närsaltreduktion, och verket avser att i samband härmed successivt verka för att kraven i detta hänseende skärps. De ekonomiska förutsättningarna har i vad avser kommunala anläggningar förbättrats genom de nya statsbidragsbestämmelserna och uppmärksammas även i fråga om andra anläggningar. Pågående översyn av vattenlagen och bearbetning av förslag om en miljötillsynslag bör även bidra till förbättrade möjligheter till effektiv vattenvård.

Utskottet anser sig mot den ovan angivna bakgrunden kunna förutsätta, att motionärernas huvudsyfte kommer att tillgodoses utan att riksdagen för närvarande tar särskilda initiativ i frågan, och finner sig inte böra tillstyrka bifall till yrkandet om särbestämmelser för nyanlagda avloppsledningar till Vättern.

Utskottet hemställer således,

att de likalydande motionerna I: 299 och II: 371 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 april 1968

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Hedlund (s), Helge Karlsson (s), Karl Pettersson (s), fru Hultell (h), herrar Kilsmo (fp), Ernst Olsson (cp), fru Diesen (h), herrar Ove Karlsson (s)*, Wirtén (fp), Johan Olsson (cp)*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), fru Jäderberg (s)*, herrar Svensson i Kungälv (s), Haglund (s), Rimås (fp), Wikner (s), Larsson i Borrby (cp)*, Nilsson i Bästekille (h), Johansson i Växjö (cp), From (fp), Hugosson (s) och Thylén (h)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.